

(א) ויקרא יט, יג, "לא תעשק את רעך ולא תגזל לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר" דברים כד טו, "ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נשא את נפשו ולא יקרא עליך אל ד' והיה בך חטא"

(ב) ואיתא בגמרא, בבא מצעיא קי: דהפסוק בויקרא איירי במי שעבד כל היום עד הלילה, דיש לבע"ה כל הלילה לשלם. והפסוק בדברים איירי במי שעבד כל הלילה עד הבקר דיש לבע"ה כל היום לשלם. ואם עבר זמנו, עבר בלאו, ובעשה.

(ג) עוד איתא במשנה שם, דגם שכיר שבת, או שכיר חדש, או שכיר שנה, יש איסור וחיוב לשלם בזמנו כשסיים עבודתו, אם ביום, אם בלילה.

(ד) ואיתא בגמרא שם, קי: דאינו עובר אלא בוקר ראשון בלבד, ואח"כ רק עובר איסור דרבנן דבל תשהא.

(ה) **חקרו אחרונים** אם עשה ולא תעשה זו עיקרו מדיני ממונות, כמו השבת אבידה וכדומה, או אם הוא מדין איסור, כמו ריבית ותשלומי כפרה דתרומה.

(ו) ע' **בגמרא קיא**. אמר רב, שכיר שעות דיום גובה כל היום, שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה. ושמואל אמר שכיר שעות דיום גובה כל היום, ושכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום. וע' בהמשך הסוגיא שם, דנחלקו תנאי בזה, רבי יהודה סבר כרב, ורב שמעון סבר כשמואל. וע' **ברא"ש שם**, וז"ל, "והלכתא כרב, דקיימ"ל הלכה כרב באיסור, ועוד דפליגי בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון, וקיי"ל רבי יהודה ורבי שמעון, הלכה כרבי יהודה".

(ז) ולכאורה, הטעם הראשון דהרא"ש [דהוא מדברי הרי"ף] סבר דהחיוב דבל תלין וביומו תתן שכרו הוא מדיני איסור, והטעם שני סבר דהוא מדין ממון ודו"ק.

(ח) ע' בב"מ דף קיא: אמר רב אשי, אפילו לא שכרו אלא לבצור לו אשכול אחד של ענבים עובר משום בל תלין. ופרש"י, אלא לבצור אשכול אחד כלומר שכיר שעות. אבל הריטב"א, וכן המאירי כתבו, דהחידוש הוא דאפילו אם השכר הוא פחות משהו פרוטה ג"כ עבר עליו. וע' **לשון המאירי** שם, "אזהרה שבשכירות אינה תלויה בממון, אלא אף בפחות משהו פרוטה עובר אפילו לא שכרו אלא לבצור אשכול אחד עובר משום בל תלין".

ט) ולכאורה נחלקו בחקירה זו, דלריטב"א ומאירי דכתבו דעובר גם בפחות משה פרוטה, מבואר דהוא מדיני איסור, אבל רש"י דלא כתב כן, י"ל דסבר דהוא מדין ממון.

י) איתא בגמרא שם, קי: ת"ר האומר לחבירו צא שכור לי פועלים שניהן אין עוברין משום בל תלין, זה לפי שלא שכרן, וזה לפי שאין פעולתו אצלו, ופרש"י, "ולא קרינא שכיר גביה". ואיתא שם, דרב יהודה בר מרימר ומר זוטרא אגרי להדדי, כדי שלא יעברו. והקשו הראשונים דלמה אינו עובר הבעל הבית שמלאכה שלו, הלא שלוחו של אדם כמותו? **ות' הריטב"א**, דלא מצינו שליח לחיובו, ודבריו מחודשים. **והתוס' רי"ד** תירץ שם, דכיון דהבעל הבית לא שכר הפועלים בפניו, לא סמכו דעתן על השכר בזמנם, וממילא אינו עובר.

יא) ולמדו האחרונים, דיש לתלות הריטב"א לשיטתו, דגדר בל תלין הוא מדין איסור, וממילא תירץ דלא מצינו שליחות לחובתו. אבל התוס' רי"ד י"ל דס"ל דהוא מדין ממון, וממילא תירץ בפשיטות דכיון דלא שכרו להדיא לית להו סמיכות דעת דנפרעו ביומם.

יב) איתא **בש"ך ס' של"ט ס"ק ב'**, הובא מספר החסידים, אם תשכיר סופר לכתוב לך תתנה עמו שלא תהיה בבל תלין פעולת שכיר שמא כשיתבע לא יהי' לך ליתן לו, [פ' ברווח דכשאין לו באמת, ליכא לאון] ואע"פ שתעשה תנאי עמו תתן לו כשיתבע אם תוכל **ואין בזה מתנה על מ"ש בתורה** שהרי אמרו חכמים אדם מתנה עם פועל להאכילו לחם צר ומים לחץ אע"פ שחייב להאכילו כסעודת שלמה עכ"ל".

יג) ולכאורה הא **דיכול להתנות תלוי בהנ"ל**, דאם הוא מדין ממון, הלא קיימא לן דבדבר שבממון תנאי קיים, אבל אם הוא מדין איסור, הלא קיימא לן דבדבר שבאיסור הוי מתנה לעקור דבר מן התורה. וע' באהבת חסד **מהחפץ חיים זצ"ל**, חלק א פ"י בהג"ה אות כ"ד דהקשה על ראיית הס"ח דהלא לא חייבתו תורה על מזונות כלל, ועוד לכאורה יש להקשות דזה ודאי דין ממון וליכא ראייה דיכול להתנות על עצם דין דבל תלין.

יד) ע' בב"מ קיא. "אמר רבה בר רב הונא הני שוקאי דסורא לא עברי משום בל תלין מידע ידעי דעל יומא דשוקא סמיכי אבל משום בל תשהא ודאי עובר" והם בעלי בתים דלא הגיע להם מעות עד יום השוק. וע' רש"י שם, "דאפילו יש להם מעות לא עברי, דאדעתא דבכי איתגר ליה, וכיון דמיומא קמא לא עברי תו לא עברי שאינו עובר עליו אלא בקר ראשון" ולכאורה

מוכרח כדברי הספר החסידים, דהוי כהתנו, וממילא לא עברי כלל. אבל ע' במאירי שם שחולק, "ומכל מקום יש כאן בל תשהא, הואיל ותבעוהו ויש לו, ומיום השוק ואילך עובר" והיינו, דלפי הרש"י הגדר הוא דכאילו התנו שלא לעבור, אבל לפי המאירי, הגדר הוא דע"י התנאי הוי כאילו קבעו זמן פרעון ליום השוק, ומיום השוק באמת יעבור.

(טו) ויש לומר דתלוי כנ"ל, דלרש"י הוא מדין ממון, ושייך להתנות שלא יעבור, ולפי המאירי לשיטתו, הוא מדין איסור, ולא שייך להתנות שלא יעבור, אלא רק דהוי קביעת זמן אחרת ודו"ק.

(טז) איתא בגמרא דרק עבר אם באמת יש לבעל הבית מעות לשלם. אבל אם אין לו מעות, אינו עובר. ואיתא בריטב"א דאם יש מטלטלין דעומד למכור, מחוייב למכור כדי לשלם פועליו בזמנו. וע' בספר החינוך תקפח דאם "יאבד הרבה משלו לא חייב הכתוב בזה לפי הדומה, ומ"מ ראוי לכל בן דעת לההיות הכסף בידו טרם ישכר הפועלים". וראיתי מקשין, דלכאורה מצד העשה של ביומו תתן, מסתבר דאינו חייב להפסיד הרבה, אבל מצד הלא תעשה לכאורה תהיה מחויב ליתן כל אשר לו. ואם לומד דהוא מדין ממון כהשבת אבידה א"ש.

(יז) ע' בספר החינוך דהביא בשם הרמב"ם דדין ביומו תתן שכרו שייך גם בבן נח. והקשו עליו דלא מצינו כן בגמרא, וגם לא ברמב"ם שלנו. אבל עכ"פ לכאורה יש לתלות זה ג"כ כנ"ל, דאם הוא מדין איסור, לכאורה לא שייך בנכרי, אבל אם הוא מדין ממון, שייך.

(יח) ע' תשובת והנהגות חלק ג' חושן משפט סימן תע, דבזמן הזה דהדרך לשלם הפועלים מידי חודש בחדשו, על יום ראשון לחודש הבא, יש אומרים דהוי כמו הני שוקאי, דהתנו שלא לשלם בגמר מלאכתן, ושוב אינו עובר. והוא ז"ל נחלק עליהם, דאין זה בגדר התנו שלא יעבור כיון דאין לו מעות, אלא קביעת זמן חדש. ולכאורה תלוי במחלוקת רש"י ומאירי בגדר הני שוקאי הנ"ל.

(יט) ע' עוד שם אות ב) דהביא ממ"ש החפץ חיים ז"ל, דמצוה שלא לשלם מוקדם, אלא דוקא ביום גמר, כדי לקיים המצוה בזמנו. והתשובות והנהגות מצדד, דהגדר הוא שתהא 'מושלם' בזמנו, ואין המצוה המעשה פרעון, אלא כדי שתהא פרוע.

(כ) עוד הביא שם, דרביים, ומורות ואברכי כולל, אע"פ דעיקר התשלומין מצד 'שכר בטילה', עדיין נחשב פועלים ושייך לבל תלין.

Paying Workers on Time

- 1) There is both a positive commandment and negative commandment requiring the employer to pay his workers on time. If the work is completed at the end of the day, the worker must be paid sometime that night. If the work is completed over night, the worker must be paid sometime the next day.
- 2) Workers paid weekly or monthly must be paid on time, upon the completion of the work, as stated above.
- 3) Once the appointed time passes, the avaira was committed and there is just a rabbinic obligation to pay as soon as possible.
- 4) The commentaries analyze whether the mitzva is a monetary obligation, such as returning a lost object, or whether it is *issur v'heter*, similar to the prohibition against charging interest.
- 5) The gemara brings a debate between Rav and Shmuel when the deadline for an hourly worker applies. According to Rav, he must be paid by the end of the day, or the end of the night, while according to Shmuel the hourly night worker may be paid the following day. The Rosh states that we follow the opinion of Rav because this is an issue of 'issur'. He then brings because we rule according to Rav Yehuda.
- 6) It would seem that the first reason of the rosh is of the view that this is an issue of 'Issur'.
- 7) There is a debate among the poskim if the mitzva applies to 'less than a perutah' seemingly it would depend on this question.
- 8) The obligation only applies if the worker was hired directly, but not if the worker was hired through an agent. The reason for this halacha could depend on the question cited above.
- 9) The Shach brings from the Sefer Hachasidim that one can stipulate before hiring that they don't want to be subject to the prohibition. This might depend on the question cited above.
- 10) Employers who only earn their money on the 'market day' are not obligated to pay upon the completion of the work, until market day. Rashi says the prohibition is completely waived, while the meiri writes that the prohibition is postponed until the market day, then the prohibitions apply. This might depend upon the question cited above.
- 11) The employer is only in violation if he has money on hand and doesn't pay on time. If he really doesn't have money, he is exempt. The sefer hachinuch writes that if he has what to sell, he is obligated to do so, even at a minimal loss.
- 12) The sefer hachinuch cites the Rambam that the obligation even applies to a non-jew. This is not brought in Shulchan aruch.
- 13) If the custom is not to pay until the next month, the poskim debate if this is considered like the 'market day' case.
- 14) There are those who say one should specifically pay after the work is completed in order to fulfill the actual mitzva, others say that the objective of the mitzva is that he should be paid.
- 15) Rebbeim and teachers are subject to this mitzva, even though the halacha considers the payment to be a reimbursement.